HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

דגורס ברכה לעצמו. בכמה מקומות הוא בא ומברכין עליו ואע"פ שלא היו לריכים לשמייתו: **רב הונא אכל תליסר ריפתי.** מפת הבאה בכסנין ולא בירך אחריו: **אמר רב נחמן עדי כפנא גרסי': עדי.** אלו. כלומר אלו לרעבון נאכלו ואכילה מרובה כזו לא נפטרת מברכה אלא מיהו ר"י ור"ת היו אומרים שלא לברך כלל אמר משקין הבאין בתוך הסעודה וטעמא דפת פוטרת כל הדברים הבאים בשבילה והשתא יין פוטר כל מיני משקין לפי שעיקר משקה הוא והוא רואש לכל מיני משקין ולכך הוא העיקר והן טפלין לו לענין ברכה והלכך משקין הבאין מחמת הסעודה שבאין בשביל הפת לברות המאכל וגם ג"כ לאכילה בלא שתיה והלכך פת פוטרתן חוץ מן היין כדקאמר גמרא טעמא ולהאי טעמא ניחא מה שאנו מברכים בפסח על המזרק על אכילת מרור לבד שהעולם מקפיד אמאי אין מברכין נמי ב"פ האדמה וב"פ האדמה דשאר ירקות אינו פוטר כדקאמרינן התם כיון דאיכא הגדה והלל אסח דעתיה אלא וודאי טעמא הוי כיון דרחמנא קביעה מוהב דכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו הוי כמו דברים הרגילין לבא ממחם הסעודה דפת פוטרתן: **לחמניות.** פרש"י אוכליא"ש ולא נהירא דא"כ אפילו לא קבע נמי (ב) לברך המוציא שהרי הוא לחם גמור שהרי קופו עיסה וגראה לפרש דהיינו מילי"ש מיהו כי קבע סעודתיה עליה מברך עליו המוציא כמו בפוריס מיהו רגינו משמון פירש דאין לברך עליו המוציא דהוי כמו דייסא: **סלק אתמר.** משמע שדרכן היה (ג) לסלק השלחן קודם בהמ"ז ולכאורה קשה למנהג שלנו שאנו מקפידים שלא לסלק השלחן קודם (ד) ושמא בימיהם נמי לא היו מסלקין השלחן מקמי המברך כי אם מלפני שאר המסובין לפי שהיו להן שלחנות קטנים וכל אחד לפני עצמו אוכל על שלחנו אבל אנו ערגילים לאכול כולנו על שלחן אחד אין לנו לסלק השלחן עד לאחר ברכת המזון: **רבי זירא לא אכל.** תימה (ה) לפי מה שמפרשים העולם הב לן ובריך אסור למשתי בלא ברכה שלפניו אמאי לא אכל לבריך עליה וליכול ושמא היה תבשיל שהיה בו פת והיה צריך ברכת המוציא ונט"י וטורח היה לעשות כל כך: **אתבא** דריש גלותא סמכינן. מי שאכל לאוכל אפיקומן ואמר הב לן ובריך אינו היסח הדעת דאין אתכא דרחמנא סמכינן ואם שכח וברך ולא אכל אפיקומן א"ל לחזור (ו) דכל מצות לשם מצוה עשויות והא דאמרינן (ז) כי אמר הב לן ובריך אסור למשתי וכן אסורים כולן היינו דוקא כי אמר בעל הבית אבל לא אורח (וכי אסורים כולן היינו כי אמר בעה"ב אבל בשביל אורח אינן נאסרין) ואף איהו גופא יכול לחזור ולאכול עם בעה"ב: **אתבא** דריש גלותא סמכינן. וכשרגיל לאכול מיני פירות ומביאין להם בזה אחר זה יש לומר שלריך לברך אכל חד וחד לפי שאינן יודעים אם יתן להם בעה"ב יותר וגראה בתחרות לאחר סעודה אסור לאכול עד שיברך והוא הדין אם אמר הב לן ובריך אפי' בלא נטילה(א ח) **תכף לנטילת ידים ברכה.** והלכך כיון שנטל ידיו **ברך על הפת פטר את הפרפרת.** נראה דמיירי בפרפרת שבמוך הסעודה דאי בפרפרת שלאחר הסעודה הא פסק רב פפא (ט) דברים הבאים לאחר סעודה טעונין ברכה לפניהם ולאחריהם ורש"י פירש פרפרת מיני דגים ופרגיות וקלת קשה מא"כ מאי קמ"ל דברך על הפרפרת דלא פטר את הפת וגראה כפירוש ר"ח דפירש דפרפרת פת בגומה בקערה לית בה תוריתא דנהמא דמברכין עליה ברוא מיני מזונות והשתא ניחא דאנטריך לאשמעינן דרך על הפרפרת לא פטר את הפת אע"ג דהוא מין פת וכן משמע בגמרא דאשיב פרפרת (י) מעשה קדרה ומעשה קדרה היינו חלקא טרגים וטיסני כדאמרינן לעיל(ב לא.): **הסבו** אחד מברך לבלן. ואנו אין לנו הסבה אלא בפת בלבד ופת מהני אפי' בלא הסבה דדוקא לדידהו שהיו אוכלים בהסבה היו לריכים הסבה אלא יאיבה שלנו הוי קביעות לנו בהסבה דידהו שהם היו רגילים כל אחד להסב על מטתו ועל שלחנו אבל עכשיו כולנו אוכלים על שלחן אחד וכשאנו אוכלין יחד היינו קביעותינו והכא דקאמר היו יושבין וכו' בגמרא משמע דמיירי בין בברכת המוציא בין בברכת המזון בהמ"ז כעובדא דתלמידי דרב בברכת המוציא מההיא דפליגי בין אי בעי הסבה ומיהו בני אדם האוכלים בדרך והולכים ולא ישבו כל אחד מברך לעצמו וא"ת מאי שנא דבמוגמר אפילו לא הסבו אחד מברך לכולם בירושלמי פריך ומשני משום דבמוגמר כולם נהנים ביחד אבל אכילה ושתיה איגה באה אלא לזה אחר זה: ואע"פ

תורה אור השלם

1. וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָבָן אִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ נִחַשְׁתִּי וַיְבָרְכֵנִי יְיָ בִּגְלָלֶךָ:
בראשית לי כז

2. וְיִהִי מֵאָז הִפְקִיד אֹתוֹ בְּבֵיתוֹ וְעַל כָּל אֲשֶׁר יֶשׁ לוֹ וַיְבָרֶךְ יְיָ אֶת בֵּית הַמִּצְרִי בִּגְלַל יוֹסֵף וַיְהִי בִּרְכַּת יְיָ בְּכָל אֲשֶׁר יֶשׁ לוֹ בַּבַּיִת וּבַשָּׂדֶה:
בראשית לט ה

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מעשה קדירה מלקא ערגיש. ר"ב ע"ל דף לז ע"ב: (ב) תוס' ד"ה לחמניות וכו' לא קבע נמי צריך לברך וכו' שהרי תחילתו וסופו עיסה: (ג) ד"ה סלק וכו' משמע שדרכן. ר"ב פירוש מדקאמר לבתר דסליקי תכא וכו': (ד) בא"ד הלחם קודם. ר"ב כלומר ולמה לא מסלקין גם השלחן: (ה) ד"ה רבי זירא וכו' תימה. ר"ב ור"כ התוספות פרק כסוי הדם סוף דף פו: וכ"כ הרא"ש לשם: (ו) ד"ה אתכא דרש גלותא וכו' מ"ל לחזור ולאכול דכל:

גליון הש"ם

גמ' אלא כי הא דאר"ח בראשי. עי' ברמב"ן במלחמות פ"ב דשבת בד"ה ועוד כתב הרי"ף הא דרב גידל: גמ' שלש תביפות הן. עי' לקמן דף ר"ב ע"ב תוס' ד"ה תכף: רש"י ד"ה לנטילת ידים הבים אחרונים. כך מבואר בסוגיין. אבל במ"ר דבריס ובירושלמי פ"א ה"ב מבואר דקאי על נטילה ראשונה. ועיין תוס' סוטה דף ל"ט ע"א ד"ה כל וע"ש:

מוסף תוספות

א. בתוס' רי"ש הוסיף. כדאמרי' בערבי פסחים כיון דאמר' הב לן ונבריך אסור לכו למשתי עד דברכיתו. ב. בתוס' רי"ש הוסיף, והם כעין סופגנין שבלילתן רכה שמטגנין בשמן.

לעזי רש"י

אובליא"ש [אובלידי"ש]. אפיפיות, יַפְלִים".
אמנישטרישר"ן [אמיניישטרישר"ן]. מנה, משאה.

מוסף רש"י

דגורם ברכה לעצמו. שגורם ברכות הרבה לעצמו בקדוש והבדלה ובברכת המזון (לעיל מ:). **ריסתנא.** מנה של בשר מבושל (לקמן נ: ושם: דיסתנא). **אתבא.** על השלחן (קדושין פא.).

רבינו ניסים

שלש תביפות הן תכף לסמיכה שחיטה. בתלמוד ארץ ישראל בפ' מאימתי קורין אמר תכף לסמיכה שחיטה דכתיב (ויקרא א) וסמך ושחט. תכף לנטילת ידים ברכה [שנאמר] (תהלים קלד) שאו ידכם קדש וברכו את ה'. תכף לגאולה תפלה שנאמר (שם יט) יהיו לרצון אמרי פי מה כתיב בתריה יענך ה' ביום צרה ובגמ' דפ"ג דשחיטת קדשים (דף לג) אמרי תכף לסמיכה שחיטה דאורייתא: הכי השתא התם משחיא ובדוכי בהדי הדדי לא אפשר, משום הכי היו הפסקה, אבל הכא בכיסוי הדם אפשר דשחיט בחדא ידא והפיצרו בו ונמלך לשתות כוס אחר, צריך לברך, כיון דעקר דעתיה מלמשתי טפי מהאי כסא בהאי סעודתא צריך לברך. וכבר פירשתי הדברים הללו בערבי פסחים. ונקיטנא כלל אבל היכי דלא יכיל למשתי, כגון ברכת המזון וכל שכן תפלה בדרמסינן בכיסוי הדם ומבכסה בחדא. וכל כי האי גונא הוי הפסקה וצריך לברוכי. והתם קמבעיא אם עמד אדם מבית המשתה ונכנס לבית הכסא, כשחוזר לבית המשתה צריך לברך או לא, ולא איפשיטא. **והא** דאיבעיא לן, **בא להם יין בתוך המזון** לברך ושתה, דוראי שתיה זו לשרות מזונו במעיו הוא, מהו לפטור היין שלאחר המזון כו'. קיי"ל דאינו פוטר, אע"ג דרב אמר פוטר, הא רב כהנא פליג עליה. ותו, הא דרב הונא ורב יהודה וכל תלמידי דרב אמרי אינו פוטר, ומקצת תלמידים שאומרים דפוטר לא סמכינן עלייהו. ורב נחמן דאמר פוטר הא רב ששת פליג עליה, וקיי"ל הלכתא כרב ששת לגבי רב נחמן באיסורי, וברכות לאו ממונא אינון אלא איסורי הן. ותו הא רבא מותיב על רב נחמן, אע"ג דמשני ליה, אשינויי לא סמכינן. הלכך יין שבתוך המזון אינו פוטר יין של אחר המזון. **ברך על הפת פטר את הפרפרת.** פי' פרפרת פת בגומה בקערה ולית בה תוריתא דנהמא, ומברכין עליה ברוא מיני מזונות. ואע"ג דעלתה בתיקו קיי"ל ברך על הפת המוציא לחם, פטר את הפרפרת וכל מיני מאכל, אבל ברך על הפרפרת לא פטר את הפת, אבל מעשה קדרה כולה פטרי. **היו יושבין כל אחד מברך לעצמו.** פי', היו יושבין לעסק אחר ונזדמן להם לאכול, כל אחד ואחד מברך לעצמו, אבל אם הסיבו, כלומר ישבו לאכל ולא לעסק אחר, אחד מברך לכולן. ורמינן עלה הא דתניא עשרה שהיו מהלכין בדרך אעפ"י שכולן אוכלים מכבר

דגורם ברכה לעצמו. בכמה מקומות הוא בא ומברכין עליו ואע"פ שלא היו לריכים לשמייתו: **רב הונא אכל תליסר ריפתי.** מפת הבאה בכסנין ולא בירך אחריו: **אמר רב נחמן עדי כפנא** גרסי': **עדי.** אלו. כלומר אלו לרעבון נאכלו ואכילה מרובה כזו לא נפטרת מברכה אלא כל שאחריה קובעין אכילתן בכך טעון בהמ"ז כך פירש רב האי. ורבותינו פירשו תליסר ריפתי מפת שלנו ולא בירך אחריו משום דלא שבע וקרא כתיב (דברים ח) ואכלת ושבעת וברכת וכך פי' רב יהודאי בה"ג ואינו נ"ל דלית ליה לרב הונא והם המחמירו על עצמן עד כזית ועד כביצה (לעיל דף כ:) ודלא כר"מ ודלא כר' יהודה (לקמן דף מט:): **לחמניות.** אוכליא"ש בלע"ז: **אסור מלאכול.** עד שיברך בהמ"ז ויחזור ויברך על הבא לפניו דכיון דגמר אסח דעתיה מברכה ראשונה ומסעודתיה: **סלק אתמר.** אם סלק הלחם וכל האוכל מעל השלחן ועדיין לא ברכו אסור לאכול: **ריספנא.** אמניסטרטיו"ן: **אתבא דריש גלותא סמכינן.** ואין סילוקנו סלוק שדעתנו אם ישא משאות מאת פניו אלינו נאכל: **הרגיל בשמן.** למשוח ידיו אחר אכילה: **שמן מעבכו.** לענין ברכה שאפילו גמר וסלק ולא משח ידיו עדיין סעודה קיימת ואוכל בלא ברכה: **ונים הלחם כל הני שמעתתא.** אין סיום סעודה תלוי לא בגמר ולא בסלוק ולא בשמן אלא במים אחרונים כ"ז שלא נטל מים אחרונים הוא מותר לאכול ומשנטל אסור לאכול: **לנטילת ידים.** דמים אחרונים בהמ"ז ולא יאכל כלום עד שיברך על מזונו: **תכף לנ"י.** המקריבו אליו ומאדמו בביתו: **ברכה.** בביתו: **מתני' ברך על היין רו'.** ובהגין היו להניח קודש אכילה כוס יין לשתות כדתניא לקמן (דף מג.) כילד סדר הסבה כו' ומביאין לפניהם פרפראות להמשיך אכילה כגון פרגיות ודגים ואח"כ מביאין השלחן ולאחר גמר סעודה יושבים ושותים ואוכלים ומה הן אוכלים פרפראות כגון כיסני דמעלו לגבא(ו) ולחמניות והוא יין ופרפרת שלאחר המזון ושניהם קודם בהמ"ז: **מעשה קדרה.** חלקא טרגים (א) וטיסני: **היו יושבים.** בלא הסבת מטות שמוטים על לדיהן שמאלית על המטה ואוכלין ושותין בהסבה: **כל אחד ואחד מברך לעצמו.** דאין קבע סעודה בלא הסבה:

בא

מיהו ר"י ור"ת היו אומרים שלא לברך כלל אשמר משקין הבאין בתוך הסעודה וטעמא דפת פוטרת כל הדברים הבאים בשבילה והשתא יין פוטר כל מיני משקין לפי שעיקר משקה הוא והוא רואש לכל מיני משקין ולכך הוא העיקר והן טפלין לו לענין ברכה והלכך משקין הבאין מחמת הסעודה שבאין בשביל הפת לברות המאכל וגם ג"כ לאכילה בלא שתיה והלכך פת פוטרתן חוץ מן היין כדקאמר גמרא טעמא ולהאי טעמא ניחא מה שאנו מברכים בפסח על המזרק על אכילת מרור לבד שהעולם מקפיד אמאי אין מברכין נמי ב"פ האדמה וב"פ האדמה דשאר ירקות אינו פוטר כדקאמרינן התם כיון דאיכא הגדה והלל אסח דעתיה אלא וודאי טעמא הוי כיון דרחמנא קביעה מוהב דכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו הוי כמו דברים הרגילין לבא ממחם הסעודה דפת פוטרתן: **לחמניות.** פרש"י אוכליא"ש ולא נהירא דא"כ אפילו לא קבע נמי (ב) לברך המוציא שהרי הוא לחם גמור שהרי קופו עיסה וגראה לפרש דהיינו מילי"ש מיהו כי קבע סעודתיה עליה מברך עליו המוציא כמו בפוריס מיהו רגינו משמון פירש דאין לברך עליו המוציא דהוי כמו דייסא: **סלק אתמר.** משמע שדרכן היה (ג) לסלק השלחן קודם בהמ"ז ולכאורה קשה למנהג שלנו שאנו מקפידים שלא לסלק הלחם קודם (ד) ושמא בימיהם נמי לא היו מסלקין השלחן מקמי המברך כי אם מלפני שאר המסובין לפי שהיו להן שלחנות קטנים וכל אחד לפני עצמו אוכל על שלחנו אבל אנו ערגילים לאכול כולנו על שלחן אחד אין לנו לסלק השלחן עד לאחר ברכת המזון: **רבי זירא לא אכל.** תימה (ה) לפי מה שמפרשים העולם הב לן ובריך אסור למשתי בלא ברכה שלפניו אמאי לא אכל לבריך עליה וליכול ושמא היה תבשיל שהיה בו פת והיה צריך ברכת המוציא ונט"י וטורח היה לעשות כל כך: **אתבא** דריש גלותא סמכינן. מי שאכל לאוכל אפיקומן ואמר הב לן ובריך אינו היסח הדעת דאין אתכא דרחמנא סמכינן ואם שכח וברך ולא אכל אפיקומן א"ל לחזור (ו) דכל מצות לשם מצוה עשויות והא דאמרינן (ז) כי אמר הב לן ובריך אסור למשתי וכן אסורים כולן היינו דוקא כי אמר בעל הבית אבל לא אורח (וכי אסורים כולן היינו כי אמר בעה"ב אבל בשביל אורח אינן נאסרין) ואף איהו גופא יכול לחזור ולאכול עם בעה"ב: **אתבא** דריש גלותא סמכינן. וכשרגיל לאכול מיני פירות ומביאין להם בזה אחר זה יש לומר שלריך לברך אכל חד וחד לפי שאינן יודעים אם יתן להם בעה"ב יותר וגראה בתחרות לאחר סעודה אסור לאכול עד שיברך והוא הדין אם אמר הב לן ובריך אפי' בלא נטילה(א ח) **תכף לנטילת ידים ברכה.** והלכך כיון שנטל ידיו **ברך על הפת פטר את הפרפרת.** נראה דמיירי בפרפרת שבמוך הסעודה דאי בפרפרת שלאחר הסעודה הא פסק רב פפא (ט) דברים הבאים לאחר סעודה טעונין ברכה לפניהם ולאחריהם ורש"י פירש פרפרת מיני דגים ופרגיות וקלת קשה מא"כ מאי קמ"ל דברך על הפרפרת דלא פטר את הפת וגראה כפירוש ר"ח דפירש דפרפרת פת בגומה בקערה לית בה תוריתא דנהמא דמברכין עליה ברוא מיני מזונות והשתא ניחא דאנטריך לאשמעינן דרך על הפרפרת לא פטר את הפת אע"ג דהוא מין פת וכן משמע בגמרא דאשיב פרפרת (י) מעשה קדרה ומעשה קדרה היינו חלקא טרגים וטיסני כדאמרינן לעיל(ב לא.): **הסבו** אחד מברך לבלן. ואנו אין לנו הסבה אלא בפת בלבד ופת מהני אפי' בלא הסבה דדוקא לדידהו שהיו אוכלים בהסבה היו לריכים הסבה אלא יאיבה שלנו הוי קביעות לנו בהסבה דידהו שהם היו רגילים כל אחד להסב על מטתו ועל שלחנו אבל עכשיו כולנו אוכלים על שלחן אחד וכשאנו אוכלין יחד היינו קביעותינו והכא דקאמר היו יושבין וכו' בגמרא משמע דמיירי בין בברכת המוזון בהמ"ז כעובדא דתלמידי דרב בברכת המוציא מההיא דפליגי בין אי בעי הסבה ומיהו בני אדם האוכלים בדרך והולכים ולא ישבו כל אחד מברך לעצמו וא"ת מאי שנא דבמוגמר אפילו לא הסבו אחד מברך לכולם בירושלמי פריך ומשני משום דבמוגמר כולם נהנים ביחד אבל אכילה ושתיה איגה באה אלא לזה אחר זה: ואע"פ

רבינו חננאל

רב הונא אכל תליסר ריפתא בעכי מתלת ריפתא לקבא ולא ברוך. ואמר כיון שהזכיר רב ששת פת הבא בכיסנין, פי' זו הפת העשויה כמין כיסין מלאים סוכר ושקדים ואגוזים וכיוצא בהן שעושין אותו כמין כעכין, ולועסין אותן בבתי משתאות, הזכיר המעשה של רב הונא שאכל פת הבא בכיסנין תליסר ריפתא בעכי מתלת ריפתא לקבא, ולא ברוך אחריהן וכו'. **ואמר רב נחמן עדי כפנא הוא.** פי' זה האיש רעב הוא וסעודתו קבע בהם וצריך לברך אחריהן מיסתבר. וכן היה רב נחמן אומר כל שאחרים קובעין סעודתן עליו, על זה הפת הבאה בכיסנין צריך לברך. וכש"כ שרב הונא עצמו שאכל כשיעור סעודת אחרים שלא אכלו עדיין כלום דצריך לברך תחלה וסוף. ואין הלכה כרב מונה דאמר פת הבא בכיסנין מברך עליה המוציא. ולחמניות שאמר ר' מברכין עליה המוציא ומעברין בהן, לא אמרו אלא בזמן שקובעין סעודתן עליהן. תני בתוספתא הביאו לפניו מיני תרגימה מברך עליהן בורא מיני כיסנין. **אמר רב הרגיל בשמן ערב למשוח בו ידיו. שמן מעכבו. שלש תביפות הן וכו'.** ירושלמי: ג' תביפות הן, מברכין עליה המוציא ומעברין בהן, לא אמרו אלא בזמן שקובעין סעודתן עליהן. תני בתוספתא הביאו לפניו מיני תרגימה מברך עליהן בורא מיני כיסנין. **אמר רב הרגיל בשמן ערב למשוח בו ידיו. שמן מעכבו. שלש תביפות הן וכו'.** ירושלמי: ג' תביפות הן, תכף לסמיכה שחיטה, תכף לנטילת ידים ברכה, תכף לגאולה תפלה. תכף לסמיכה שחיטה דכתיב וסמך ושחט, תכף לנטילת ידים ברכה שאו ידיכם קדש וברכו את ה', תכף לגאולה תפלה יהיו לרצון אמרי פי, מאי כתיב בתריה יענך ה' ביום צרה וגו'. **מתני': ברך על היין שלפני המזון פטר את היין שלאחר המזון.** פירוש יין שלאחר המזון, היינו לאחר שהשלים סעודתו ונטל ידיו לברך ברכת המזון, אם בקש לשתות יין קודם ברכת המזון, אינו צריך לברך בורא פרי הגפן. והני מילי בשבתות וימים טובים, ובעת שיוצא מבית המרחץ, ובעת הקזת הדם וכיוצא בהם, שאדם קובע סעודתו על היין, ובדעתו לשתותו אחר הסעודה, וכי מברך תחלה דעתו אכל מה שישתה. אבל בשאר ימות השנה ברכת היין שלפני המזון אינה פוטרת את היין שלאחר המזון. אבל היין שלאחר ברכת המזון בין בזה בין בזה צריך לברך, דברכת המזון ודאי מפסקא, וכיון דמפסקא איתסר ליה למישתי עד דברך, וכדרבה בר מרי דברך על היין [שלפני המזון ואחר ברכת המזון], אמר ליה אביי יישר, וכן אמר ר' יהושע בן לוי. ורב יצחק בר יוסף דברך על כל כוס וכוס דנמלך הוא, כלומר כיון ששתה כוס אחד הסכים בדעתו שלא לשתות יותר,

קח א ב מיי' פ"ג מהל' ברכות הלכה ט סמג עשין מ טוש"ע או"ח סי' רמה סעי' ז ז: קט ג ד טוש"ע שם סעיף ו וסעיף ח:
קי ה מיי' פ"ד מהלכות ברכות הלכה ז סמג שם טוש"ע או"ח סימן קעט סעיף ב:
קיא ו מיי' פ"ג מהל' מעשה הקרבנות הלכה יב:
קיב ז מיי' פ"ז מהל' תפילה הל' ח טוש"ע או"ח סי' קעט סעיף ג וסי' קסו:
קיד ט מיי' פ"ד מהל' ברכות הלכה יב סמג שם עור מ"ע סימן קעד:
קטו י עור או"ח סימן קנו:
קטז כ מיי' פ"ג מהל' ברכות הלכה יב סמג שם טוש"ע או"ח סי' רמה סעיף יא וסימן ריג סעיף ג: